

بررسی مقایسه‌ای فراشناخت و تحمل ابهام زندانیان با سابقه و بی سابقه

با غیر زندانیان

دکتر علی صفاری*

جهاندار اکبری**

سعید آریا پوران***

چکیده

هدف مطالعه حاضر بررسی مقایسه فراشناخت و تحمل ابهام زندانیان با سابقه و بی سابقه با غیر زندانیان است. به همین منظور ۷۷ نفر زندانی با سابقه، ۷۲ نفر زندانی بی سابقه و ۷۵ نفر از افراد غیرزندان کرمانشاه داوطلبانه در تحقیق شرکت داده شدند و پرسشنامه فراشناخت و مقیاس تحمل ابهام را تکمیل نمودند.

نتایج آنالیز واریانس چند متغیری (مانوا) نشان داد که میانگین باورهای مثبت در مورد نگرانی و باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل در غیر زندانیان بیشتر از زندانیان بی سابقه و در زندانیان بی سابقه بیشتر از زندانیان با سابقه بوده است. میانگین باورها در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر در زندانیان بی سابقه و با سابقه نیز بیشتر از غیر زندانیان بوده است. همچنین میانگین تحمل ابهام زندانیان بی سابقه و غیر زندانیان بیشتر از زندانیان

*استادیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.

**مربی و عضو هیئت علمی گروه حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.

***دانشجوی دکتری روان‌شناسی دانشگاه محقق اردبیلی.

باسابقه بوده و در غیر زندانیان بیشتر از زندانیان بی سابقه بوده است. اما بین میانگین کنترل شناختی و خودآگاهی شناختی در سه گروه تفاوت معنی داری به دست نیامد.

کلید واژگان

فراشناخت، تحمل ابهام، زندانیان باسابقه، زندانیان بی سابقه، غیر زندانیان.

مقدمه

پیشرفت‌های روان‌شناسی شناختی نشان داده است که مردم باورهای خود را بر اساس قوانین درونی به‌طور فعالانه می‌سازند و تجدید نظر می‌کنند. بنابراین تنظیم قوانین، شیوه‌ها و فرآیندهای شناختی که مردم را به سوی تفسیرها و باورهای سازگارانه و ناسازگارانه هدایت می‌کنند، مهم است. زندانیان و افرادی که به هر نحوی با قانون مشکل دارند، از جمله افرادی هستند که لازم است این تنظیم قوانین و فرآیندهای شناختی بیش از دیگران در آنها صورت بگیرد. مسائل و مشکلاتی که زندانیان با آن مواجه هستند علاوه بر مسائل و مشکلات مالی مسائل و مشکلات روان‌شناختی و شخصیتی است.^۱ زیرا، تصمیم گیرنده نهایی در ارتکاب جرم خود این افراد هستند، اما در تحقیقات به این مسئله توجه نشده است.^۲

رفتار جنایی که با جرم و بزه مترادف است یک کنش ارادی انسانی است که از شخصی سرزده زیرا، او در موقعیتی قرار گرفته که با درک آن خود را مجاز به ارتکاب آن دانسته است ولی این کنش او بر خلاف هنجارها و ارزش‌های متداول در جامعه است.^۳ هر چند بر سر تعریف جرم و رفتار جنایی اتفاق نظر وجود ندارد، اما به تبعیت از نظر رایج رفتار مخالف با قوانین کیفری و متعارف جامعه را رفتار جنایی گویند.^۴

۱. ایبراهیمسن، دیوید؛ روان‌شناسی کیفری، ترجمه پرویز صانعی، انتشارات گنج دانش، تهران، ۱۳۷۱.

۲. همان.

۳. گسن، ریموند؛ جرم‌شناسی نظری، ترجمه مهدی کی‌نیا، مهدی، انتشارات مترجم، تهران، ۱۳۷۰.

۴. ستوده، هدایت‌الله و میرزایی، بهشته و پازند، افسانه؛ روانشناسی جنایی، چاپ پنجم، انتشارات آوای نور، تهران، ۱۳۷۸.

الف) تبیین موضوع تحقیق

در بحث ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روانی زندانیان و مقایسه این ویژگی‌ها با افراد عادی تحقیقات کمی، خصوصاً در کشور ایران صورت گرفته است. در این تحقیق با تمرکز بر میزان فراشناخت و تحمل ابهام در زندانیان با سابقه و بی سابقه از یک سو و با غیر زندانیان از سوی دیگر و مقایسه آنها با یکدیگر در راستای تأثیر و ارتباط آنها با اصلاح زندانیان و پیشگیری از جرم و تکرار آن و بازگشت دوباره آنها به زندان آنگونه که در مباحث آتی خواهد آمد، سعی شده تا اندکی از خلأ مذکور مرتفع گردد. زیرا، احتمال اینکه زندانیان چه با سابقه و چه بی سابقه از تحمل ابهام پایین و فراشناخت مختل برخوردار باشند، زیاد است و همین امر ممکن است ارتکاب جرم و انجام مجدد آن را در آنان ترغیب نماید. بنابراین در پژوهش حاضر سعی شده است به این موضوع نسبت به تحقیقات قبلی به صورت منسجم‌تر پرداخته شود تا بتوان با مشخص کردن متغیرهای روان‌شناختی در زندانیان در بعد پرداختن به مسائل روان‌شناختی آنان گامی علمی و مهم برداشته شود.

ب) اهمیت پژوهش

می‌توان گفت بیشترین کسانی که به عنوان مجرم وارد زندان می‌شوند، در زندگی حرفه‌ای و در ارتباط با سازمان‌های اجتماعی دچار مشکل شده‌اند. این نشان دهنده این مسأله است که برخورداری از سلامت روانی میزان سازگاری و کنترل بر رفتار پرخاشگرانه را بیشتر می‌کند. مطالعات جرم‌شناسی خصوصاً پژوهش‌های متمرکز بر عوامل وقوع جرم تقریباً همگی نشان می‌دهند که اختلال روانی، شناختی و فراشناختی یکی از عوامل مهم در بروز جرم محسوب می‌شود، اگر چه لازم به ذکر است که همه افراد مبتلا به بیماری روانی

لزوماً مجرم نیستند.^۵

با توجه به آنکه زندان و زندانی کردن مجرمین هدف‌هایی نظیر دور نگهداشتن مجرم و بزه‌کار از جامعه، سلامت افراد جامعه، تنبیه، اصلاح و بازپروری و بازگرداندن زندانیان به جامعه را به دنبال دارد، زندانی کردن ممکن است فقط صورت مسئله را پاک نماید و زمینه‌های آن جرم در آنان از بین نرود و حتی محکم‌تر هم می‌شود. بنابراین توجه به سلامت روانی جامعه زندانیان و متغیرهای مرتبط با آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد.

داشتن باورهای فراشناختی مثبت در بین زندانیان و افراد می‌تواند از ارتکاب جرم و جنایت توسط آنان جلوگیری نماید و باعث بالا رفتن سلامت روانی افراد زندانی شود. به عبارت دیگر می‌توان گفت برخورداری از باورهای فراشناختی بهتر و مثبت‌تر می‌تواند تحمل شرایط مبهم را تسهیل نماید. زیرا، عدم تعادل فراشناختی می‌تواند باعث شود افراد در برخورد با موقعیت‌های مبهم مرتکب جرم و جنایت و دیگر اعمال مخالف قانون شوند. تحقیقات نشان داده است که زندانیان مخصوصاً آنهایی که جرم‌هایی از قبیل قتل و آدم کشی را انجام می‌دهند، دارای باورهای شناختی مختل هستند.^۶ همچنین افراد در پاسخ به موقعیت‌های مبهم ناراحتی، رنج، تنفر، خشم و اضطراب را نشان می‌دهند^۷ و این پاسخ‌ها

۵. انصاری، مسعود، روان‌شناسی جرائم و انحرافات جنسی، تهران، انتشارات اشراقی، چاپ اول، ۱۳۷۱.

6. Fontaine, R.G. Reactive Cognition, Reactive Emotion: Toward a More Psychologically-Informed Understanding of Reactive Homicide. *Psychology, Public Policy, and Law*, 2008, 14, 243-261.

7. Grenier, S. Barrette, A.M & Ladouceur, R. Intolerance of Uncertainty and Intolerance of Ambiguity: Similarities and differences. *Personality and Individual Differences*, 2005, 39, 593-600.

ممکن است به ارتکاب جرم منجر شود، بنابراین توجه به باورهای فراشناختی و تحمل ابهام و بررسی آن در بین زندانیان می‌تواند باعث آشنایی مسئولین امر نسبت به مشکلات روانی و روان‌شناختی زندانیان شود. توجه به آموزش‌های مفید و سالم در این زمینه می‌تواند به امر بازپروری زندانیان و سالم سازی آنان در دوران حبس کمک نماید. زیرا، هدف اصلی روان‌شناسی زندان این مسئله مهم، یعنی سالم سازی زندانیان از بعد روان‌شناختی است. با توجه به اثبات وجود باورهای فراشناختی منفی در بین زندانیان با سابقه و بی سابقه نسبت به افراد عادی (با توجه به نتیجه این پژوهش) از دیگر ضرورت‌های این تحقیق می‌توان به نقش روان درمانی و اهمیت دادن به باورهای فراشناختی و آموزش آن به زندانیان اشاره کرد. زیرا، توجه به مسائل و مشکلات روانی و شناختی (ازین بردن تحمل ابهام و باورهای فراشناختی مختل) در زندانیان می‌تواند باعث کاهش جرم و جنایت در آنها شود و از ارتکاب جرم مجدد در آنها جلوگیری نماید. همچنین از آنجا که مسائل روان‌شناختی از جمله روان‌درمانی در این قشر کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد، انجام این تحقیق با برجسته نمودن نقش متغیرهای مرتبط با سلامت روانی زندانیان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. جدید بودن موضوع و پرداختن به آن برای اولین بار خود دلیلی دیگر بر انجام این پژوهش است باشد که می‌تواند در زمینه توجه به مسائل روان‌شناختی زندانیان مهم باشد.

(ج) اهداف پژوهش

هدف پژوهش حاضر مقایسه فراشناخت و تحمل ابهام در زندانیان با سابقه و بی سابقه با یکدیگر و غیر زندانیان می‌باشد و در سایه این هدف کلی اهداف جزئی این پژوهش عبارتند از:

۱. مقایسه فراشناخت (اعتماد شناختی، باورهای مثبت در مورد نگرانی، خودآگاهی شناختی، باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر و باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل) در زندانیان با سابقه و بی سابقه و غیر زندانیان.
۲. مقایسه تحمل ابهام در زندانیان با سابقه و بی سابقه و غیر زندانیان.

د) پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش

پرسش‌های این پژوهش عبارتند از:

۱. آیا بین فراشناخت (اعتماد شناختی، باورهای مثبت در مورد نگرانی، خودآگاهی شناختی، باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر و باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل) در زندانیان با سابقه و بی سابقه و افراد عادی تفاوت معنی داری وجود دارد؟
 ۲. آیا بین تحمل ابهام در زندانیان با سابقه و بی سابقه و افراد عادی تفاوت معنی داری وجود دارد؟
- به نظر پژوهشگران و با توجه به مطالعات و تحقیقات موجود دو فرضیه زیر قابل طرح است:
۱. بین فراشناخت در زندانیان و غیر زندانیان، همچنین در زندانیان با سابقه و بی سابقه تفاوت معنی داری وجود دارد؟
 ۲. تحمل ابهام زندانیان با سابقه پایین‌تر از زندانیان بدون سابقه و در مقایسه با غیر زندانیان به مراتب کمتر است.

ه) مشکلات و محدودیت‌های تحقیق

مشکلات و محدودیت‌های این پژوهش عبارت بودند از:

۱. استفاده از روش پرسشنامه صرف جهت جمع‌آوری داده‌ها یکی از محدودیت‌های این پژوهش بوده است. زیرا، استفاده صرف از پرسشنامه جهت دستیابی بر ویژگی‌های فراشناختی و تحمل ابهام زندانیان، فقط نمره خودگزارش‌دهی زندانیان را مشخص نموده است و ممکن است آنان به دلایل مختلف از جمله مثبت جلوه دادن خویش، از پاسخ‌های درست به سؤالات پرسشنامه‌ها خودداری نموده‌اند.

۲. عدم مقایسه فراشناخت و تحمل ابهام در بین دو گروه زنان و مردان نیز از محدودیت‌های دیگر این تحقیق است. زیرا، ممکن است زندانیان زن و مرد در این زمینه با هم متفاوت باشند و این تفاوت در نحوه برخورد مشاوران با دو جنس تأثیر بگذارد. علت این محدودیت نیز تعداد کم زندانیان زن در نمونه پژوهشی بوده است.

۳. عدم همکاری برخی از زندانیان در هنگام جمع‌آوری داده‌های پژوهش، محدودیت سوم این پژوهش بوده است. برخی از زندانیان از پاسخ دادن به سؤالات خودداری نموده‌اند و این امر منجر به مشکلاتی در جمع‌آوری داده‌ها و پایین آمدن حجم نمونه پژوهش شده است.

۴. مشکل دسترسی و کمبود پژوهش‌های انجام شده در این زمینه و موضوعات مربوط به آن نیز محدودیت دیگر این پژوهش بوده است. با توجه به آنکه در تحقیقات قبلی (چه در ایران و چه در خارج) به تفاوت فراشناخت و تحمل ابهام زندانیان با سابقه و بی سابقه و غیر زندانیان تحقیقی صورت نگرفته است، تفسیر نتایج با مشکل مواجه شده است. زیرا، پژوهش‌گران نتوانسته‌اند نتایج را با نتایج پژوهش‌های قبلی مقایسه نمایند. بنابراین در تفسیر نتایج باید احتیاط لازم به عمل آید.

و) روش پژوهش

روش تحقیق در این مطالعه از نوع علی-مقایسه‌ای می‌باشد، که در آن پژوهشگر به

دنبال یافتن علت‌های احتمالی یک الگوی رفتاری یا ویژگی شخصیتی است. به این منظور آزمودنی‌هایی که دارای ویژگی‌های شخصیتی یا رفتار مورد مطالعه هستند با آزمودنی‌هایی که این رفتار یا ویژگی‌ها در آنها مشاهده نمی‌شود، مقایسه می‌شوند.^۸ چون هدف مطالعه حاضر بررسی مقایسه فراشناخت و تحمل ابهام زندانیان باسابقه و بی سابقه با غیر زندانیان بوده است، این روش تحقیق مناسب‌ترین روش تحقیق برای این پژوهش است. در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آنالیز واریانس چند عاملی یا مانوا (MANOVA) با استفاده از نرم افزار SPSS استفاده شده است. روش آماری آنالیز واریانس چند عاملی یا مانوا در طرح‌هایی به کار برده می‌شود که بیش از یک متغیر وابسته دارند و این متغیرهای وابسته در دو یا چند گروه با هم مقایسه می‌شوند.^۹ در این پژوهش فراشناخت و تحمل ابهام به عنوان متغیرهای وابسته و باسابقه بودن و بی سابقه بودن زندانیان و غیر زندانی بودن افراد به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شده‌اند.

ز) روند پژوهش

در این پژوهش ابتدا در یک گفتار ادبیات موجود در خصوص موضوع پژوهش یعنی ارتباط بزهکاری و انجام جرم با مسائل روانی و روان‌شناختی بررسی می‌گردد. موضوع گفتار دوم تشریح نحوه انجام تحقیق و کسب اطلاعات و تجزیه و تحلیل آنها است. در نتیجه‌گیری نیز خواهد آمد که فرضیه‌های پژوهش با یافته‌های تحقیقاتی حاضر کاملاً به

۸. علی، دلاور؛ مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی، انتشارات رشد، تهران، ۱۳۸۲.
 ۹. بریس، نیکلا و کمپ، ریچارد و سنلگار، رزمی؛ تحلیل داده‌های روان‌شناسی با برنامه اس پی اس اس (ویرایش ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱)، ترجمه خدیجه علی آبادی، سیدعلی صمدی، چاپ دوم، نشر دوران، تهران، ۱۳۸۴.

اثبات می‌رسد.

گفتار نخست: جرم و عوامل روانی (فراشناخت و تحمل ابهام)

از نظر پیناتل منحرفان به طور کلی بر دو نوعند: منحرفان جنسی، منحرفان اخلاقی^{۱۰}. مفهوم آمریکایی شخصیت سایکوپات شامل هر دو نوع بالا است. منحرفان اخلاقی همان افراد خبیث و بی عاطفه هستند که از شرارت و ایذا لذت می‌برند. ریشه تمام انحرافات خودخواهی و خود بینی و بی مروتی و نداشتن گذشت است که شدت آن ممکن است تغییر یابد. امروزه به جنون اخلاقی یا انحراف اخلاقی در اصطلاح روان‌پزشکان ضد اجتماعی گفته می‌شود که مبتلا به آن را ضد اجتماع می‌گویند^{۱۱}.

عوامل هیجانی و شناختی نقش مهمی در وجود نشانه‌های خشونت و جرم دارد^{۱۲}. شوماکر (۲۰۰۰) بیان می‌کند که افراد بزه‌کار هم از نظر محیط اجتماعی دچار مشکل هستند هم از نظر فرایندهای شناختی و شخصیت^{۱۳}. همچنین نشان داده شده است که در زندانیان و افراد مجرم میزان مشکلات روان‌شناختی بیشتر از سایر گروه‌های جامعه است^{۱۴، ۱۵}.

۱۰. هدایت الله، ستوده و بهشته، میرزایی و افسانه، پازند؛ پیشین.

۱۱. همان.

12. Evans, C. Ehlers, A. Mezey, G and Clark D.M. Intrusive Memories in Perpetrators of Violent Crime: Emotions and Cognitions, 2007, 75,134-144.

۱۳. محمود فخره، هیم؛ ارتباط فراشناخت، خودپایی و راهبردهای مقابله با سلامت روانی زندانیان. دانشگاه پیام نور تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی. با راهنمایی دکتر محمد نریمانی، ۱۳۸۵.

14. Fraser, A. Gatherer, A & Hayton, P. Mental Health in Prisons: Great Difficulties but are there Opportunities? Public Health, 2009, 123, 410-414.

از جمله متغیرهایی که در بعد مطالعات مربوط به زندانیان، کمتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند فراشناخت (meta-cognition) و تحمل ابهام (tolerance of ambiguity) می‌باشد. فلاول (۱۹۷۹) فراشناخت را دانش فرد در مورد فرایندها و تولیدات شناختی خود و هرچیز دیگری که به این فرایندها مربوط باشد، تعریف می‌کند. به اعتقاد وی فراشناخت هرگونه دانش یا عملکرد شناختی است که یک موضوع شناختی را در برمی‌گیرد و یا یک عملکرد شناختی را تنظیم می‌کند.^{۱۶} فراشناخت یک مفهوم چند جنبه‌ای است، شامل دانش (باورها)، فرایندها و استراتژی‌ها، که شناخت را ارزیابی، بازبینی و یا کنترل می‌کند. به سخن دیگر، فراشناخت به دانش یا آگاهی فرد از نظام شناختی خود او یا به دانستن درباره دانستن گفته می‌شود.^{۱۷} دانش فراشناختی انسان را یاری می‌دهد تا به هنگام یادگیری و دانستن، پیشرفت خود را زیر نظر بگیرد. این دانش به افراد کمک می‌کند تا نتایج تلاش‌های‌شان را برآورد کنند و میزان تسلط خود را بر مطالبی که خوانده‌اند، بسنجند. کوتاه سخن اینکه، دانش فراشناختی به انسان می‌گوید که راه‌های مختلفی برای سازماندهی مطالب به منظور سهولت بخشیدن به یادگیری و یادآوری وجود دارد.^(۱۸) می‌توان به گونه‌ای دیگر به فراشناخت

←

15. Bickel R. Campbell A. Mental Health of Adolescents in Custody: The use of the adolescent Psychopathology Scale in a Tasmanian Context. Austral New Zealand Journal of Psychiatry, 2002, 36, 603-9.

16. Flavel. J. H. Meta-cognition and Cognitive Monitoring: A New Aria of Cognitive Development Inquiry. American Psychology 1979, 34, 906-911.

17. Morrison, A. P. & Wells, A. (2003). A Comparison of Meta-Cognitions in Patients With Hallucinations, Delusions, Panic Disorder, and Non-Patient Controls. Behavior Research and Therapy, 2003, 41, 251-256.

۱۸. علی اکبر، سیف؛ روش‌های یادگیری و مطالعه، چاپ دوم، انتشارات دوران، تهران، ۱۳۷۶.

نگریست، به این صورت که آن را شناختِ شناخت دانست. از آنجا که شناخت را دانستن و یادگیری معنی کرده اند، می‌توان فراشناخت را به دانستن درباره یادگیری و تفکر خود معنی کرد. به همین سبب یکی از تعابیر بسیار نزدیک به فراشناخت، یادگرفتن یادگیری است.^{۱۹} فراشناخت هر گونه دانش یا فعالیت شناختی است که موضوع آن شناخت باشد، یا اینکه فعالیت و فرایندهای ذهنی و شناختی انسان را تنظیم کند.^{۲۰}

شو ماکر (۲۰۰۰) نشان داد که افراد بزهکار هم از نظر محیط اجتماعی دچار مشکل هستند هم از نظر فرایندهای شخصیتی و شخصیت. در بحث فرایندهای شخصیتی و شناختی او به شناخت مختل افراد بزهکار و شکل‌گیری فرایندهای شناختی مختل در آنان اشاره می‌کند. همچنین در این تحقیق نشان داده شد که افراد بزهکار از هیجانات منفی‌ای برخوردارند و شناخت آنان نمی‌تواند این هیجانات منفی را کنترل نماید.^{۲۱} نظریه خود-کنترلی بیان می‌کند که بزهکاران و افراد مجرم بر رفتارهای خود، کنترل شناختی که یکی از زیر مقیاس‌های فراشناخت است، ندارند و این عدم کنترل شناختی باعث ترغیب بیشتر آنان به طرف جرم و جنایت می‌شود. به همین دلیل چنین افرادی بیشتر در صدد ارتکاب جرم و جنایت هستند زیرا، سیستم خود کنترلی آنان دچار مشکل است.^{۲۲}

۱۹. علی اکبر، سیف؛ روان‌شناسی پرورشی (روان‌شناسی یادگیری و آموزش)، انتشارات آگاه، تهران، ۱۳۷۹.

۲۰. همان.

۲۱. هیمن، محمود فخره؛ پیشین.

22. Neal, P. K. Identifying at Risk Youth for Delinquency in Southern West Virginia. Thesis submitted to The Graduate College of Marshall University In Psychology, 2004.

در پژوهش فانتیان (۲۰۰۸) نشان داده شد که افراد زندانی مخصوصاً افرادی که جرم- هابی را از قبیل قتل و آدم‌کشی انجام می‌دهند، دارای باورهای شناختی مختل هستند، به عبارت دیگر این افراد از نظر شناختی و هیجانی دچار اختلال هستند و این اختلالات زمینه ارتکاب جرم را در آنها به وجود خواهد آورد. زیرا، در برخورد با موقعیت‌های زندگی توانایی تجزیه و تحلیل درستی نخواهند داشت. این امر به صورت اختصاصی در قاتلین به این صورت خواهد بود که نسبت به موقعیت‌ها به دلیل شناخت مختل و تجزیه و تحلیل نادرست پرخاشگری را نشان داده و پرخاشگری در آنان منجر به قتل و آدم‌کشی می- شود.^{۲۳} فرامرزی (۱۳۸۷) نشان داد میانگین اعتماد شناختی، باورهای مثبت و فراشناخت در زندانیان بی سابقه بیشتر از زندانیان باسابقه بوده است و میانگین باورهای منفی در زندانیان باسابقه بیشتر بوده است.^{۲۴} در مطالعه محمود فحه (۱۳۸۵) نیز نشان داده شد که میانگین فراشناخت مختل در سارقین، قاتلین و معتادین بالاتر از افراد عادی بوده است.^{۲۵}

یاتس و زووسکی (۱۹۷۶) یکی از ویژگی‌های انسان امروز، دوگانگی یا ابهام است. دوگانگی به کیفیتی از آگاهی اشاره دارد که در آن تجربه روانی - ذهنی مبتنی بر قطبیت پدیده‌ها یعنی مثبت و منفی، زشت و زیبا، درد و لذت و یا سیاه و سفید صرف عمل می- کنند. این برخورد جزء نگرش انسان به جهان است که سالیان دراز در خدمت تقویت نیروی تمیز و تشخیص و توسعه خودآگاهی قرار داشته است. دوگانگی و به تعبیری ابهام

23. Fontaine, R.G, op. cit., pp. 243-261.

۲۴. نادیا، فرامرزی؛ مقایسه فراشناخت و تحمل ابهام زندانیان باسابقه و بی سابقه، پایان‌نامه کارشناسی روان- شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، با راهنمایی سعیده السادات حسینی، ۱۳۸۷.

۲۵. هیمن، محمود فحه؛ پیشین.

در بسیاری از موقعیت‌های تصمیم‌گیری احساس می‌گردد. بعضی از پژوهشگران ابهام را سطحی از بلاتکلیفی دانسته و اظهار می‌دارند که اگر ابهام با دو سطح بلاتکلیفی، یعنی مخاطره و بی‌اطلاعی در تقابل قرار گیرد به آسانی درک می‌شود.^{۲۶} برونزویک (۱۹۴۸) بیان می‌کند که سازه تحمل ابهام یک متغیر شخصیتی است که در ادبیات روان‌شناسی جدید به واسطه استنباط‌های مختلف، خود را به شکل‌های گوناگون نشان داده است و در واقع به نوع خاصی می‌تواند مورد ارزیابی قرار گیرد. مفهوم تحمل ابهام، تحقیقات شاخه‌های مختلف روان‌شناسی را برای بیش از چهل سال به خود جلب نموده است.^{۲۷}

تحمل ابهام به تمایل افراد برای تفسیر موقعیت‌های مبهم که منبعی برای خطر و ناراحتی هستند، اشاره دارد.^{۲۸} افراد به موقعیت‌های مبهم که اغلب جدید، پیچیده، حل‌نشده و غیر قابل پیش‌بینی بوده و آنها را دچار شک و تردید در پاسخ‌های شناختی، هیجانی و رفتاری می‌کند واکنش‌هایی نشان می‌دهند که ممکن است این واکنش‌ها منفی یا مثبت باشند.^{۲۹} در پژوهش گرنیر و همکاران (۲۰۰۵) نشان داده شد که واکنش‌های افراد به موقعیت‌های مبهم به صورت شناختی (شامل پاسخ‌هایی که تمایل فرد به ادراک یک

۲۶. احمد، باورصاد؛ ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش تحمل ابهام و بررسی رابطه آن با اضطراب، تیپ شخصیتی A و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان چند مرکز پیش دانشگاهی استان خوزستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۷.
۲۷. همان.

28. McLain, D. L, The MSTAT-I: A New Measure of an Individuals Tolerance of Ambiguity. Educational and Psychological Measurement, 1993, 53, 183–189.

29. Myers, J. R, Henderson-King, D. H. & Henderson-King, E. I. Facing technological risks: The importance of individual differences. Journal of Research in Personality, 1997, 31, 1–20.

موقعیت مبهم به صورت موضوعات سیاه و سفید را نشان می‌دهد، پاسخ‌های هیجانی (ابراز ناراحتی، رنج، تنفر، خشم و اضطراب در پاسخ به یک موقعیت مبهم) و پاسخ‌های رفتاری (رد یا پرهیز از موقعیت مبهم) می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت که به احتمال زیاد جرم و جنایت می‌تواند نتیجه‌ای از واکنش افراد به موقعیت‌های مبهم از جمله واکنش‌های هیجانی باشد، زیرا، این واکنش‌ها (رنج، تنفر، خشم و اضطراب) می‌توانند، به نوبه خود در میزان جرم و جنایت دخالت داشته باشند^{۳۰}. فرامرزی (۱۳۸۷) نشان داد که میانگین تحمل ابهام زندانیان بی سابقه بیشتر از زندانیان با سابقه بوده است^{۳۱}. با توجه به آنکه زندان و زندانی کردن مجرمین هدف‌هایی نظیر دور نگهداشتن مجرم از جامعه، سلامت افراد جامعه، تنبیه، اصلاح و بازپروری و بازگرداندن زندانیان به جامعه را به دنبال دارد. بنابراین توجه به سلامت روانی جامعه زندانیان و متغیرهای مرتبط با آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. زیرا، آزاد کردن زندانیان با پیش زمینه‌های جرم و جنایت و عدم توجه به مسائل اجتماعی و روان‌شناختی مرتبط با جرم باعث بازگشت دوباره این زندانیان به زندان می‌شود^{۳۲}. ابوالقاسمی (۱۳۸۵) نشان داد که بین متغیرهای تحمل ابهام، فراشناخت، کمال‌گرایی با علائم روان‌شناختی در افراد معتاد رابطه خطی وجود دارد و بر اساس آن فراشناخت و تحمل ابهام و کمال‌گرایی توانسته است علائم روان‌شناختی افراد معتاد را پیش‌بینی نماید. همچنین در این پژوهش نشان داده شد که باورهای منفی فراشناختی و عدم

30. Grenier, S. Barrette, A.M & Ladouceur, R, op. cit., pp. 593-600.

۳۱. نادیا، فرامرزی؛ پیشین.

32. Watson, R. Stimpson, A & Hostick, T. Prison health care: a review of the literature. International Journal of Nursing Studies, 2004, 41, 119-128.

تحمل ابهام در افراد معتاد بیشتر از افراد سیگاری و افراد عادی بوده است.^{۳۳} با توجه به پژوهش‌های قبلی این احتمال قوی وجود دارد که زندانیان با سابقه و بی سابقه در فرایندهای فراشناختی یعنی کنترل شناختی بر خود و تحمل شرایط مبهم دچار مشکل باشند. به عنوان مثال در واکنش به مسائلی که شناخت را درگیر می‌کند و در شرایطی که تحمل شرایط مبهم و پیچیده را ندارند، ممکن است شیوه‌های نامناسب، از جمله جرم و جنایت را به عنوان شیوه حل مشکل یا درک موقعیت انتخاب نمایند. به همین دلیل در پژوهش حاضر این امر مورد بررسی‌های عینی در نمونه‌های پیش رو قرار می‌گیرد و نتایج آن جهت بهره‌برداری‌های بعدی تجزیه و تحلیل گردد که این مهم موضوع گفتار بعدی است.

گفتار دوم: داده‌های تحقیق و تجزیه و تحلیل آنها

در این گفتار نحوه نمونه‌گیری و جمع‌آوری اطلاعات از سوزده‌های تحقیق به وسیله پرسشنامه‌های فراشناخت و تحمل ابهام تشریح شده و سپس یافته‌های پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

۱. نمونه و روش نمونه‌گیری

نمونه آماری این پژوهش ۲۲۵ نفر بودند که به روش داوطلبانه در تحقیق شرکت داده شدند افراد نمونه را ۷۷ نفر زندانی با سابقه (بیش از یکبار ارتکاب جرم)، ۷۲ نفر بی سابقه (بار اول ارتکاب جرم) و ۷۵ نفر از غیر زندانیان شهر کرمانشاه که هیچ گونه جرم و جنایتی

۳۳. عباس، ابوالقاسمی؛ بررسی ارتباط فراشناخت، کمال گرایی و تحمل ابهام با علائم روان‌شناختی افراد معتاد و سیگاری، دانشگاه محقق اردبیلی، طرح پژوهشی، ۱۳۸۵.

مرتکب نشده‌اند، و از نظر سطح سواد و سن با گروه‌های زندانی همسان بوده‌اند، تشکیل دادند. لازم به ذکر است که افراد غیر زندانی از میان افراد عادی کرمانشاه انتخاب شدند که هیچ گونه سابقه کیفری نداشته و از نظر سن و میزان تحصیلات با افراد زندانی دارای ویژگی‌های مشترک بودند. بر اساس یافته‌های پرسشنامه میانگین سنی زندانیان باسابقه $29/34 \pm 6/21$ ، بی سابقه $25/31 \pm 6/85$ و غیر زندانیان $27/29 \pm 6/52$ بوده است. در میان افراد با سابقه ۳۱ درصد ۲ بار، ۲۷ درصد ۳ بار، ۱۸ درصد ۴ بار و ۱۳ درصد ۵ بار و ۱۱ درصد بیشتر از ۵ بار سابقه ارتکاب جرم داشته‌اند.

۲. ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات

در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌های خام از پرسشنامه‌های زیر استفاده شده است:

الف) پرسشنامه فراشناخت

فرم اولیه پرسشنامه فراشناخت ساخته کارترایت، هاتون و ولز (۱۹۹۷) یک مقیاس ۶۵ سوالی است که چندین بُعد افکار و باورهای فراشناختی را اندازه‌گیری می‌کند. این پرسشنامه، ۵ عامل همبسته اما به طور مفهومی متمایز را اندازه می‌گیرد^{۳۴}. سه بعد مثبت و منفی از باورهای فراشناختی، اظهارهای فراشناختی و قضاوت‌های شناختی مطمئن و پنج خرده مقیاس عبارتند از: ۱. باورهای مثبت درباره نگرانی، ۲. باورهای منفی راجع به افکار مربوط به ناتوانی در کنترل و خطر، ۳. اطمینان شناختی (اندازه‌گیری درجه اعتماد به توجه و حافظه)، ۴. باورهای منفی مربوط به نتایج افکار غیرقابل کنترل و ۵. خودآگاهی شناختی

۳۴. عباس، ابوالقاسمی؛ محمد، نریمانی؛ آزمون‌های روان‌شناختی، انتشارات باغ رضوان، چاپ اول، اردیبهشت، ۱۳۸۴.

(تمایل به تمرکز و توجه بر فرآیند فکر). فرم کوتاه این پرسشنامه ۳۰ سؤال دارد و پنج مؤلفه باورهای مثبت درباره نگرانی، باورهایی در مورد غیرقابل کنترل بودن و خطرناک بودن افکار، باورهایی در مورد اعتماد شناختی، خودآگاهی شناختی و باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل را می‌سنجد. فرد مورد پرسش به سؤالات به صورت "موافق نیستم"، "تا حدودی موافقم"، "به طور متوسط موافقم" و "خیلی موافقم" پاسخ می‌دهد. ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی بازآزمایی (بعد از یک ماه) این پرسشنامه به ترتیب ۰/۸۹ و ۰/۷۶ گزارش شده است. ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه فراشناخت در پژوهش محمدی و همکاران (۱۳۸۴) عدد ۰/۹۲ به دست آورده است. در این پژوهش جهت به دست آوردن روایی (پایایی) ضریب همبستگی پرسشنامه فراشناخت با پرسشنامه اضطراب صفت - حالت اسپیل برگر (بین ۰/۲۶ تا ۰/۷۳)، نگرانی حالت پن ($r=0/54$) و پرسشنامه وسواس فکری - عملی پادو ($r=0/49$) و سلامت عمومی کلدبرگ ($r=0/46$) معنی‌دار می‌باشد. ضمناً نمرات بالا در مقیاس باورهای فراشناختی حاکی از وجود باورهای فراشناختی منفی می‌باشد. به عبارت دیگر این مقیاس باورهای فراشناختی منفی را می‌سنجد^{۳۵}.

ب) مقیاس تحمل ابهام

این مقیاس توسط مک لاین و همکاران (۱۹۹۳) ساخته شده و دارای ۲۲ ماده است. پاسخ دهنده به هر یک از سؤالات روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای از «کاملاً موافق» تا «کاملاً مخالف» پاسخ می‌دهد. این مقیاس بر اساس تعریف‌های تجدید نظر شده مشخصه‌های ابهام و واکنش‌های فردی نسبت به درک آنان طراحی گردیده و اعتبار و پایایی آن بالاتر از ۹۰

صدم گزارش شده است^{۳۶}. این مقیاس در چندین مطالعه مورد استفاده قرار گرفته است. از جمله این مطالعات مطالعه باورصاد (۱۳۷۷) می‌باشد که پایایی آن را مطلوب و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۷۴ گزارش کرده است^{۳۷}. همچنین در مطالعه پایان نامه کارشناسی ارشد ابراهیمی (۱۳۸۵) مورد استفاده قرار گرفته و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۸۳ گزارش شده است^{۳۸}.

۳. روند اجرای تحقیق

بعد از انتخاب نمونه پژوهشگران به زندان دیزل آباد کرمانشاه مراجعه کرده و پرسشنامه‌های پژوهش را به زندانیان باسابقه و بی سابقه تحویل داده و آنها به مدت نیم ساعت پرسشنامه‌ها را تکمیل نمودند. بعد از آن پرسشنامه‌های پژوهش در میان افراد غیر زندانی نیز پخش و به همان صورت پاسخ دادند. بعد از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها داده‌های خام با نرم افزار SPSS و با استفاده از آزمون‌های آمار توصیفی و آنالیز واریانس چند متغیری تجزیه و تحلیل شدند.

۴. نتایج پژوهش

جدول شماره ۱ فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان را در سه گروه زندانیان بی سابقه، با

۳۶. عباس، ابوالقاسمی و محمد، نریمانی؛ پیشین.

۳۷. احمد، باورصاد؛ پیشین.

۳۸. صدیقه، ابراهیم زاده؛ بررسی مقایسه‌ای باورهای فراشناختی، ابعاد کمال‌گرایی و مهارت‌های حل مسئله اجتماعی با توجه به سطوح بلا تکلیفی در بیماران مبتلا به وسواس، پانیک و استرس پس از سانحه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، باراهنمایی دکتر عباس ابوالقاسمی، ۱۳۸۵.

سابقه و غیر زندانیان به تفکیک جنسیت، وضعیت تأهل، تحصیلات و شغل نشان می‌دهد. نتایج نشان می‌دهد که در هر سه گروه درصد مردان، افراد مجرد، تحصیلات دیپلم و افراد غیر شاغل بیشتر بوده است.

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی وضعیت جنسیت، تأهل، تحصیلات و شغل در سه گروه زندانیان باسابقه، بی سابقه و غیر زندانیان

متغیر	گروه	زندانان بی سابقه		زندانان باسابقه		غیر زندانیان	
		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	۲۰	۲۱/۶	۳	۴/۲	۶	۸/۰
	مرد	۵۸	۷۸/۴	۶۹	۹۵/۸	۶۹	۹۲/۰
تأهل	مجرد	۵۵	۷۰/۵	۴۴	۶۱/۱	۵۰	۶۶/۷
	متأهل	۲۳	۲۹/۵	۲۸	۳۸/۹	۲۵	۳۳/۳
تحصیلات	سیکل	۳۲	۴۱/۰	۳۳	۴۵/۸	۳۷	۴۹/۳
	دیپلم	۴۲	۵۳/۸	۳۶	۵۰/۰	۳۱	۴۱/۳
	بالا تر از دیپلم	۴	۵/۱	۳	۴/۲	۷	۹/۴
وضعیت شغلی	شاغل	۷	۹/۰	۳	۴/۲	۳۶	۴۸/۰
	غیر شاغل	۷۱	۹۱/۰	۶۹	۹۵/۸	۳۹	۵۲/۰

جدول شماره ۲ میانگین و انحراف معیار متغیرهای فراشناخت و تحمل ابهام را در سه گروه زندانیان باسابقه، بی سابقه و غیر زندانیان نشان می‌دهد. با توجه به میانگین‌ها می‌توان گفت نمره اعتماد شناختی، باورهای مثبت در مورد نگرانی، خودآگاهی شناختی و تحمل

ابهام در غیر زندانیان و نمره باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر در زندانیان بیشتر است.

جدول شماره ۲: میانگین و انحراف معیار متغیرهای فراشناخت و تحمل ابهام در

زندانیان بی سابقه، با سابقه و غیر زندانیان

متغیر		زندانیان بی سابقه		زندانیان با سابقه		غیر زندانیان	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
اعتماد شناختی		۲۰/۴۶	۴/۷۴	۱۸/۸۷۵	۴/۴۹	۲۰/۶۰	۲/۲۷
باورهای مثبت در مورد نگرانی		۱۷/۷۷	۱/۸۱	۱۵/۱۴	۱/۱۰۵	۱۹/۱۶	۱/۶۲
خودآگاهی شناختی		۱۶/۶۳	۲/۵۶	۱۶/۹۷	۲/۷۷	۱۶/۹۶	۱/۷۲
باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر		۱۶/۵۵	۲/۶۵	۱۶/۶	۱/۹۵	۱۲/۹۶	۱/۳۴
باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل		۱۶/۱۲	۱/۵۱	۱۴/۶۵	۱/۷۴	۱۷/۷۹	۱/۳۲۵
تحمل ابهام		۶۶/۷۳	۵۳/۸	۶۲/۱۷	۳/۸۱	۷۰/۲۱	۳/۱۴

جدول شماره ۳: خلاصه نتایج آزمون مانوا برای بررسی مقایسه فراشناخت و تحمل

ابهام میان زندانیان با سابقه و بی سابقه و غیر زندانیان

منبع	متغیر وابسته	SS	df	MS	F	Sig(p)	PES (مجدور انا)
گروه	اعتماد شناختی	۱۳۴/۷۴	۲	۶۷/۳۷۰	۴/۲۲۱	۰/۰۱۶	۰/۰۳۷
	باورهای مثبت در مورد نگرانی	۶۱۱/۰۴۵	۲	۳۰۵/۵۲۲	۸۹/۱۸۲	۰/۰۰۰	۰/۴۴۶
	خود آگاهی شناختی	۵/۸۲۰	۲	۲/۹۱۰	۰/۵۰۹	۰/۶۰۲	۰/۰۰۵
	باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر	۶۵۲/۸۸۸	۲	۳۲۶/۴۴۴	۷۶/۹۷۴	۰/۰۰۱	۰/۴۰۹
	باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل	۴۰۷/۴۷۸	۲	۲۰۳/۷۳۹	۸۷/۱۵۱	۰/۰۰۱	۰/۴۴۰
	تحمل ابهام	۲۳۸۹/۲۴۹	۲	۱۱۹۴/۶۲۵	۱۰۷/۷۲۳	۰/۰۰۱	۰/۴۹۳
خطا	اعتماد شناختی	۳۵۴۳/۲۶۰	۲۲۲	۱۵/۹۶۱			
	باورهای مثبت در مورد نگرانی	۷۶۰/۵۳۷	۲۲۲	۳/۴۲۶			
	خود آگاهی	۱۲۶۹/۰۴۲	۲۲۲	۵/۷۱۶			

						شناختی
			۴/۲۴۱	۲۲۲	۹۴۱/۴۹۴	باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر
			۲/۳۳۸	۲۲۲	۵۱۸/۹۸۴	باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل
			۱۱/۰۹۰	۲۲۲	۲۴۶۱/۹۳۳	تحمل ابهام

نتایج جدول شماره ۳ نشان می‌دهد با توجه به اینکه فرض ماتریس‌های واریانس-کواریانس زیر سؤال نرفته است ($p=0/081$ و $Boxes M=9/876$) و با شرط برابری واریانس‌ها در متغیرهای اعتماد شناختی ($p=0/08$ و $F=2/41$)، باورهای مثبت در مورد نگرانی ($p=0/191$ و $F=1/667$)، خودآگاهی شناختی ($p=0/09$ و $F=2/145$)، باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر ($p=0/178$ و $F=1/83$)، باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل ($p=0/11$ و $F=2/02$) و تحمل ابهام ($p=0/079$ و $F=2/569$)، بین زندانیان بی سابقه، باسابقه و عادی در متغیرهای وابسته متغیرهای اعتماد شناختی، باورهای مثبت در مورد نگرانی، باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر، باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل و تحمل ابهام تفاوت معنی داری وجود دارد. ($Partial Eta = 0/561$)
 $Squared$ ؛ $Wilks Lambda=0/193$ ؛ $p=0/000$ ؛ $F(2,222)=49/25$.

جدول شماره ۴: نتایج آزمون تعقیبی *LSD* برای مقایسه میانگین متغیرهای معنی‌دار در مانوا در سه گروه زندانیان بی سابقه، باسابقه و غیرزندانان

متغیرها	گروه‌ها	باسابقه	غیر زندانیان
باورهای مثبت در مورد نگرانی	بی سابقه	۲/۶۳۰ ($p < ۰/۰۰۰$)	-۱/۳۹۱ ($p < ۰/۰۰۰$)
	باسابقه	-	-۴/۰۲۱ ($p < ۰/۰۰۰$)
باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر	بی سابقه	-	۳/۵۹ ($p < ۰/۰۰۰$)
	باسابقه	-	۳/۶۳۷ ($p < ۰/۰۰۰$)
باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل	بی سابقه	۱/۴۵۷ ($p < ۰/۰۰۰$)	-۱/۸۴۵ ($p < ۰/۰۰۰$)
	باسابقه	-	-۳/۳۲۱ ($p < ۰/۰۰۰$)
تحمل ابهام	بی سابقه	۴/۵۶۴ ($p < ۰/۰۰۰$)	-۳/۴۸۳ ($p < ۰/۰۰۰$)
	باسابقه	-	۸/۰۴۷ ($p < ۰/۰۰۰$)

در جدول شماره ۴ تحلیل هریک از متغیرهای وابسته به تنهایی، با استفاده از آلفای میزان شده بن فرونی (۰/۰۰۸) نشان می‌دهد که میانگین باورهای مثبت در مورد نگرانی در زندانیان بی سابقه و افراد عادی بیشتر از گروه زندانیان باسابقه بوده و در افراد عادی بیشتر از زندانیان بی سابقه بوده است. میانگین باورهای منفی در مورد کنترل‌ناپذیری افکار و خطر در زندانیان بی سابقه و باسابقه بیشتر از گروه عادی بوده است. میانگین باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل در زندانیان بی سابقه و افراد عادی بیشتر از زندانیان باسابقه بوده است و در افراد عادی بیشتر از زندانیان بی سابقه بوده است. میانگین تحمل ابهام زندانیان بی سابقه و افراد عادی بیشتر از زندانیان باسابقه بوده و در افراد عادی بیشتر از زندانیان بی سابقه بوده است.

۵. تحلیل یافته‌های پژوهش

نتایج مانوا و آزمون تعقیبی LSD نشان داد که میانگین باورهای مثبت در مورد نگرانی به عنوان بعد مثبت فراشناخت در زندانیان بی سابقه و افراد عادی بیشتر از گروه زندانیان باسابقه بوده و در افراد عادی بیشتر از زندانیان بی سابقه بوده است. این یافته با یافته مطالعه فرامرزی (۱۳۸۷) همخوانی دارد که نشان داد باورهای مثبت در زندانیان بی سابقه بیشتر از زندانیان با سابقه بوده است. همچنین با آن جنبه از یافته‌های محمود فخره (۱۳۸۵) همخوانی دارد که نشان داد میانگین فراشناخت مختل در سارقین، قاتلین و معتادین بالاتر از افراد عادی بوده است. در توجیه این یافته می‌توان گفت که زندانیان باسابقه در باورهای فراشناختی نسبت به نگرانی‌های خود باور مثبت کمتری دارند و این باور پایین ممکن است در سوق دادن آنان در جهت جرم و جنایت مؤثر باشد. به عبارت دیگر می‌توان گفت که نگرانی می‌تواند تأثیر منفی در افراد داشته باشد و اگر افراد نسبت به نگرانی باورهای مثبتی داشته باشند، کمتر دچار مشکل خواهند شد و کمتر راهبردهای منفی را در جهت حل این

نگرانی‌ها به کار می‌برند اما افراد زندانی چه باسابقه و چه بی سابقه به دلیل میزان پایین باورهای مثبت در مورد نگرانی نسبت به افراد عادی احتمال بیشتری دارد به جرم و جنایت روی بیاورند و شاید یکی از دلایل ارتکاب جرم در آنها همین پایین بودن باورهای مثبت در مورد نگرانی از مشکل باشد.

همچنین نتایج مانوا و آزمون تعقیبی LSD نشان داد که میانگین باورهای منفی در مورد کنترل ناپذیری افکار و خطر به عنوان بعد منفی فراشناخت در زندانیان بی سابقه و باسابقه بیشتر از گروه عادی بوده است. این نتیجه با یافته‌های فانتیان (۲۰۰۸)، فرامرزی (۱۳۸۷) و محمود فخره (۱۳۸۵) همخوانی دارد. در پژوهش فرامرزی نشان داده شد که میانگین باورهای منفی در زندانیان باسابقه بیشتر بوده است و در پژوهش محمود فخره نیز میانگین فراشناخت مختل در سارقین، قاتلین و معتادین بالاتر از افراد عادی بوده است. در پژوهش فونتاين (۲۰۰۸) نیز نشان داده شد که افراد زندانی مخصوصاً افرادی که جرم‌هایی را از قبیل قتل و آدم کشی انجام می‌دهند، دارای باورهای شناختی مختل هستند. همچنین این یافته می‌تواند با آن جنبه از یافته‌های شوماکر (۲۰۰۰؛ به نقل از محمود فخره، ۱۳۸۵) که نشان داد افراد بزهکار شناخت مختل دارند و شکل‌گیری فرایندهای شناختی در آنان مختل است، همخوان باشد. در توجیه این یافته می‌توان گفت داشتن باور منفی در افراد زندانی باسابقه و بی‌سابقه ممکن است تأثیر منفی‌ای بر رفتار و شناخت آنان نسبت به محیط اطراف و خطرات احتمالی مرتبط با آن داشته باشد، بنابراین باور منفی افراد در مورد کنترل ناپذیری این خطرات احتمالی باعث می‌شود که زندانیان جهت کنترل این باور منفی از راه حل‌های منفی مانند ارتکاب جرم و جنایت استفاده کنند و اگر این باور منفی به صورت طولانی مدت در آنها وجود داشته باشد ممکن است دوباره به جرم و جنایت روی بیاورند.

همچنین نتایج مانوا و آزمون تعقیبی LSD نشان داد که میانگین باورهایی در مورد نیاز به افکار کنترل در زندانیان بی سابقه و افراد عادی بیشتر از زندانیان باسابقه بوده است و در

افراد عادی بیشتر از زندانیان بی سابقه بوده است. این نتیجه با یافته‌های فانتیان (۲۰۰۸) و شوماکر (۲۰۰۰؛ به نقل از محمود فخره، ۱۳۸۵) همخوانی دارد. نتایج مشترک این پژوهشگران به وجود فرایندهای شناختی مختل در افراد زندانی و بزهکار اشاره نموده‌اند. همچنین این نتیجه می‌تواند تأییدی بر نظریه خودکنترلی در مورد زندانیان باشد که بیان می‌کند که بزهکاران و افراد مجرم بر رفتارهای خود، کنترل شناختی لازم را ندارند. کنترل شناختی یکی از زیر مقیاس‌های فراشناخت است، و فقدان آن در افراد باعث ترغیب بیشتر آنان به طرف جرم و جنایت می‌شود.^{۳۹}

در توجیه این یافته می‌توان گفت که افراد زندانی ممکن است به دلیل درآمد کم و سطح زندگی پایین و نداشتن شغل به جرم و جنایت روی می‌آورند و هنگام برخورد با موقعیت‌هایی که اقتصاد ضعیف خانواده را درگیر می‌کند نگرانی بیشتری تجربه می‌کنند. همین نگرانی بیشتر باعث می‌شود که آنان فکر کنند که بر موقعیت بیرونی کنترل درونی یا شناختی ندارند و با توجه به اینکه در پژوهش حاضر ۰/۹۱ زندانیان بی سابقه و ۹۵/۸ درصد زندانیان با سابقه به صورت کلی (قبل از ارتکاب جرم) از بیکاری رنج می‌برند، این نتیجه قابل توجیه است. زیرا، افراد بیکاری که دارای زمینه‌های جرم و جنایت هستند، جهت کاهش نگرانی‌های خود احتمال بیشتری دارد جرم و جنایت و ارتکاب مجدد به جرم داشته باشند و در مقابل افراد دارای شغل کمتر به جرم و جنایت روی می‌آورند. زیرا، خود به خود داشتن شغل آنها را از این امر باز می‌دارد. این تحلیل با نظریه‌های شناختی متعددی از جمله کنترل اجتماعی هیرشی که وابستگی شغلی و خانوادگی را عامل کنترل انحرافات

39. Neal, P. K, Ibid.

معرفی می‌کنند، کاملاً هماهنگ است. ۴۰، ۴۱

با توجه به اینکه اعتماد شناختی در میان سه گروه مورد مطالعه در این پژوهش تفاوت معنی داری نداشته است، می‌توان گفت که این نتیجه از یافته‌های فرامرزی (۱۳۸۷) مبنی بر تفاوت این متغیر در زندانیان باسابقه و بی سابقه، حمایت نمی‌کند. همچنین در این پژوهش بین خودآگاهی شناختی در سه گروه مورد مطالعه تفاوت معنی داری به دست نیامد. در توجیه این یافته می‌توان گفت که این عدم تفاوت ممکن است به دلایل دیگر از جمله این مورد برگردد که زندانیان همانند افراد عادی نسبت به خود اعتماد شناختی و آگاهی شناختی نشان می‌دهند و حتی در میان آنان افرادی پیدا می‌شود که دارای هوش بالا بوده و از همین هوش بالا جهت جرم و جنایت استفاده می‌کنند. به عبارت دیگر می‌توان گفت که احتمالاً عدم این تفاوت به متغیرهای دیگر نظیر هوش، که در این پژوهش کنترل نشده‌اند بر می‌گردد.

همچنین نتایج مانوا و آزمون تعقیبی LSD نشان داد میانگین تحمل ابهام زندانیان بی سابقه و غیر زندانی بیشتر از زندانیان باسابقه بوده و حتی در غیر زندانیان بیشتر از زندانیان بی سابقه بوده است. این نتیجه با یافته‌های فرامرزی (۱۳۸۷) که میانگین تحمل ابهام زندانیان بی سابقه را بیشتر از زندانیان با سابقه گزارش نموده است همخوانی دارد. این یافته نشان می‌دهد که افراد عادی نسبت به افراد زندانی بی سابقه و زندانیان بی سابقه نسبت به

۴۰. فرانک پی، ویلیامز و ماری لین، مک شین؛ نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه دکتر حمیدرضا ملک محمدی، نشر میزان، تهران، ۱۳۸۳.

۴۱. علی، سلیمی و محمد، داوری؛ جامعه‌شناسی کجروی (مجموعه مطالعات کجروی و کنترل اجتماعی - کتاب اول)، زیر نظر غلامرضا صدیق، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۸۰.

زندانیان با سابقه تمایل بیشتری برای تفسیر موقعیت‌های مبهم که منبعی برای خطر و ناراحتی هستند، دارند و نسبت به موقعیت‌های مبهم واکنش‌های مثبت شناختی، رفتاری و هیجانی نشان می‌دهند. اما زندانیان با سابقه به این موقعیت‌های مبهم پاسخ‌های مثبت نداده‌اند و همین امر باعث شده است که این زندانیان جهت رفع موقعیت‌های مبهم یا فرار از این موقعیت‌ها به جرم و جنایت روی بیاورند و در زمانی که باز هم با این موقعیت‌های مبهم مواجه شدند دوباره به جرم و جنایت روی آورند. به عبارت دیگر می‌توان گفت افراد زندانی با سابقه و بی سابقه به دلیل اینکه تحمل ابهام پایین‌تری نسبت به افراد عادی دارند و تحمل ابهام نیز با متغیرهای مرتبط با سلامت روانی از جمله اضطراب رابطه دارند^{۴۲}، بنابراین ممکن است زندانیان در برخورد با موقعیت‌های اضطراب‌زا به دلیل دارا بودن تحمل ابهام پایین به راهبردهایی از جمله اقدام به جرم و جنایت و تکرار این جرم و جنایت‌ها دست بزنند.

42. Grenier, S. Barrette, A.M & Ladouceur, R, op. cit.; pp. 593-600.

نتیجه‌گیری

در نتیجه‌گیری کلی می‌توان گفت که نتایج از وجود فراشناخت مختل در میان زندانیان مخصوصاً زندانیان باسابقه و از وجود فراشناخت مثبت در میان غیر زندانیان حمایت می‌کند و در کل تفاوت متغیرهای وابسته در زندانیان (اعم از باسابقه و بی سابقه) ممکن است به زندانی بودن افراد برگردد. زیرا، زندانی بودن می‌تواند نقش مهمی در ایجاد ویژگی‌های شخصیتی منفی از جمله فراشناخت مختل و تحمل ابهام پایین در زندانیان داشته باشد. به عبارت دیگر می‌توان گفت افراد زندانی به دلیل داشتن باورهای فراشناختی مختل ممکن است دست به ارتکاب جرم بزنند. زیرا، باورهای شناختی غلط در آنان باعث نگرش منفی آنان نسبت به خود و توانمندی‌های شناختی آنان می‌شود و همین امر به نوبه خود فکر و خیال آنان را نسبت به کارهای خلاف قانون ترغیب می‌نماید و آنان به آسانی در ارتکاب جرم با خود کنار می‌آیند، زیرا، راهبرد مقابله شناختی درستی جهت جلوگیری از ارتکاب جرم ندارند و اگر راهبرد مقابله‌ای داشته باشند، آن راهبرد منفی می‌باشد.

در جای دیگر می‌توان گفت چون افراد زندانی (اعم از باسابقه و بی سابقه) تحمل ابهام پایین‌تری نسبت به غیر زندانیان دارند، بنابراین برخورد آنان با موقعیت‌های سیاه و سفید، درست و غلط و غیره به صورت نادرست خواهد بود و آنان به جای برخورد مناسب و مقابله درست با موقعیت‌های مبهم از راه‌های نامناسب استفاده نموده و از این طریق به ابهامات زندگی خود خاتمه می‌دهند. به عبارت دیگر زندانیان به دلیل برخوردهای نامناسب با موقعیت‌های زندگی که تا حدودی ناشناخته و مبهم هستند، از راه‌های نامناسبی مانند جرم و کارهای خلاف قانون استفاده می‌کنند و چون راه‌حل‌های آنان مناسب نیست به احتمال زیاد در برخورد با موقعیت‌های مشابه دوباره جرم و جنایت را انجام می‌دهند و همیشه به همین صورت عمل خواهند کرد و اگر یک زندانی بدون مشاوره درست و آموزش راه‌های درست مقابله با ابهامات زندگی از زندان خارج شود و در جهت پیشگیری

از جرم و جنایت اقدام روان‌شناختی مناسبی برای او صورت نگیرد، به احتمال زیاد دوباره به زندان برخواهد گشت.

با توجه به درصد پایین شاغلین در میان زندانیان می‌توان به این امر نیز اشاره کرد که احتمال نداشتن شغل و درآمد پایین که یکی از راهبردهای مناسب در جلوگیری از تأثیر استرس‌ها در زندگی است، به نوبه خود در مختل کردن فرایند شناختی و فراشناختی زندانیان مؤثر است و زمینه جرم و جنایت را با مختل کردن این فرایندهای شناختی فراهم می‌نماید. همچنین می‌توان گفت که به احتمال زیاد نداشتن شغل و درآمد مناسب باعث می‌شود که افراد برای مقابله با موقعیت‌های مبهم راهبردهای مناسب را به کار نگیرند و به دلیل درآمد پایین، ممکن است نسبت به سایر افراد جامعه کمتر به مراکز مشاوره جهت رفع مشکل مراجعه نمایند و این امر به نوبه خود باعث ارتکاب آنان به جرم و جنایت می‌شود.

با توجه به نتایج این پژوهش پیشنهاد می‌شود که به متغیرهای فراشناخت و تحمل ابهام زندانیان توجه بیشتری مبذول شود و راه‌های آموزش فراشناختی و شیوه‌های مناسب برخورد با موقعیت‌های مبهم به زندانیان آموزش داده شود تا از بازگشت مجدد آنان به زندان جلوگیری گردد. همچنین پیشنهاد می‌شود که تحقیقات مشابه این تحقیق در سطح ملی انجام گیرد و به تفاوت زندانیان زن و مرد نیز پرداخته شود و در صورت لزوم از ابزارهای دیگر جمع‌آوری داده‌ها نظیر مصاحبه استفاده شود، تا بتوان نتایج را بهتر به جامعه پژوهش تعمیم داد.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

۱. سیف، علی‌اکبر؛ روان‌شناسی پرورشی (روان‌شناسی یادگیری و آموزش)، انتشارات آگاه، تهران، ۱۳۷۹.
۲. ابراهیم‌زاده، صدیقه؛ بررسی مقایسه‌ای باورهای فراشناختی، ابعاد کمال‌گرایی و مهارت‌های حل مسئله اجتماعی با توجه به سطوح بلا تکلیفی در بیماران مبتلا به وسواس، پانیک و استرس پس از سانحه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، با راهنمایی دکتر عباس ابوالقاسمی، ۱۳۸۵.
۳. ابوالقاسمی، عباس؛ بررسی ارتباط فراشناخت، کمال‌گرایی و تحمل ابهام با علائم روان‌شناختی افراد معتاد و سیگاری، دانشگاه محقق اردبیلی، طرح پژوهشی، ۱۳۸۵.
۴. ابوالقاسمی، عباس و نریمانی، محمد؛ آزمون‌های روان‌شناختی، اردبیل، انتشارات باغ رضوان، ۱۳۸۵.
۵. انصاری، مسعود؛ روان‌شناسی جرائم و انحرافات جنسی، انتشارات اشراقی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۱.
۶. ایراهمسن، دیوید؛ روان‌شناسی کیفری، ترجمه پرویز صانعی، چاپ اول، انتشارات گنج دانش، تهران، ۱۳۷۱.
۷. باورصاد، احمد؛ ساخت و اعتباریابی مقیاسی برای سنجش تحمل ابهام و بررسی رابطه آن با اضطراب، تیپ شخصیتی A و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان چند مرکز پیش دانشگاهی استان خوزستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۷۷.

۸. بریس، نیکلا و کمپ، ریچارد و سنلگار، رزمی، تحلیل داده‌های روان‌شناسی با برنامه اس پی اس اس (ویرایش‌های ۸، ۹، ۱۰ و ۱۱) ترجمه خدیجه علی آبادی، و سید علی صمدی، چاپ دوم، نشر دوران، تهران، ۱۳۸۴.
۹. دلاور، علی؛ مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی، اجتماعی، انتشارات رشد، تهران، ۱۳۸۲.
۱۰. ستوده، هدایت الله؛ میرزایی، بهشته؛ پازند، افسانه؛ روان‌شناسی جنایی، انتشارات آوای نور، چاپ پنجم، تهران، ۱۳۸۷.
۱۱. سلیمی، علی و داوری، محمد؛ جامعه‌شناسی کجروی (مجموعه مطالعات کجروی و کنترل اجتماعی-کتاب اول)، زیر نظر غلامرضا صدیق، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۸۰.
۱۲. سیف، علی اکبر؛ روش‌های یادگیری و مطالعه، چاپ دوم، انتشارات دوران، تهران، ۱۳۷۶.
۱۳. فرامرزی، نادیا؛ مقایسه فراشناخت و تحمل ابهام زندانیان با سابقه و بی سابقه، پایان‌نامه کارشناسی روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، با راهنمایی سعیده السادات حسینی، ۱۳۸۷.
۱۴. کی‌نیا، مهدی؛ جرم‌شناسی نظری (ترجمه کتاب گسن، ریموند)، انتشارات مترجم، ۱۳۷۰.
۱۵. محمود فخره، هیمن؛ ارتباط فراشناخت، خودپایی و راهبردهای مقابله با سلامت روانی زندانیان، دانشگاه پیام نور تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی، با راهنمایی دکتر محمد نریمانی، ۱۳۸۵.
۱۶. ویلیامز، فرانک پی و مک شین، ماری لین؛ نظریه‌های جرم‌شناسی، ترجمه دکتر حمیدرضا ملک محمدی، نشر میزان، تهران، ۱۳۸۳.

(ب) لاتین

17. Bickel R. Campbell A. Mental Health of Adolescents in Custody: The use of the adolescent Psychopathology Scale in a Tasmanian Context. Austral New Zealand Journal of Psychiatry, 2002 36,603-9.
18. Evans, C. Ehlers, A. Mezey, G and Clark D.M. Intrusive Memories in Perpetrators of Violent Crime: Emotions and Cognitions, 2007, 75,134-144
19. Flavell. J. H. Meta-cognition and Cognitive Monitoring: A New Aria of Cognitive Development Inquiry. American Psychology, 1979, 34, 906-911.
20. Fontaine, R.G. Reactive Cognition, Reactive Emotion: Toward a More Psychologically-Informed Understanding of Reactive Homicide. Psychology, Public Policy, and Law ,2008, 14, 243-261.
21. Fraser, A. Gatherer, A & Hayton, P. Mental Health in Prisons: Great Difficulties but are there Opportunities? Public Health, 2009, 123, 410–414.
22. Grenier, S. Barrette, A.M & Ladouceur, R . Intolerance of Uncertainty and Intolerance of Ambiguity: Similarities and differences. Personality and Individual Differences, 2005, 39, 593–600.
23. McLain, D. L. The MSTAT-I: A New Measure of an Individuals Tolerance of Ambiguity. Educational and Psychological Measurement, 1993, 53, 183–189.
24. Morrison, A. P. & Wells, A. A Comparison of Meta-Cognitions in Patients With Hallucinations, Delusions, Panic Disorder, and Non–Patient Controls. Behavior Research and Therapy, 2003, 41, 251-256.

25. Myers, J. R. Henderson-King, D. H. & Henderson-King, E. I. Facing technological risks: The importance of individual differences. *Journal of Research in Personality*, 1997, 31, 1–20.
26. Neal, P. K. *Identifying at Risk Youth for Delinquency in Southern West Virginia*. Thesis submitted to him Graduate College of Marshall University In Psychology, 2004.
27. Watsona, R. Stimpson, A & Hostick, T. Prison health care: a review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 2004, 41, 119–128.